

YUSUF VA ZULAYHO SYUJETINING SHARQ MUMTOZ ADABIYOTIDAGI INTERPRETATSION HAMDA TASAVVUFIY-POETIK XUSUSIYATLARI

Tuxtayev Bahrom Sobir o'g'li

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti,
 Filologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti, 1-kurs talabasi

Suyunova Dilbar

Ilmiy rahbar: Kattaqo'rg'on davlat pedagogika
 instituti professor o'qituvchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20342598>

Annotatsiya

Mazkur maqolada Sharq mumtoz adabiyotining yirik epik syujetlaridan biri bo'lgan "Yusuf va Zulayho" mavzusining interpretatsion xususiyatlari, tasavvufiy-falsafiy mohiyati hamda poetik strukturalari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Asarlarda Yusuf obrazining ilohiy komillik timsoli, Zulayho obrazining esa nafsoniy ishqdan ruhiy kamolot sari evolyutsiyasi yoritilgan. Shuningdek, syujetning turli ijodkorlar talqinidagi lingvopoetik transformatsiyasi va estetik konsepsiyalari qiyosiy aspektida o'rganilgan.

Kalit so'zlar: interpretatsiya, tasavvuf, lingvopoetika, epik tafakkur, ilohiy ishq, komil inson, poetik struktura, Sharq adabiyoti, semantika, qiyosiy tahlil.

Annotation

This article scientifically analyzes the interpretative features, Sufi-philosophical essence, and poetic structures of the "Yusuf and Zulaykha" theme, one of the major epic plots in Eastern classical literature. The study highlights Yusuf as a symbol of divine perfection and Zulaykha's spiritual evolution from earthly passion to moral maturity. Furthermore, the linguopoetic transformations and aesthetic concepts of the plot in various literary interpretations are examined comparatively.

Keywords: interpretation, Sufism, linguopoetics, epic thought, divine love, perfect human, poetic structure, Eastern literature, semantics, comparative analysis.

Аннотация

В данной статье научно анализируются интерпретационные особенности, суфийско-философская сущность и поэтические структуры сюжета «Юсуф и Зулейха» — одного из крупнейших эпических сюжетов восточной классической литературы. Освещаются образ Юсуфа как символа духовного совершенства и духовная эволюция Зулейхи от земной страсти к нравственной зрелости. Также в сравнительном аспекте исследуются лингвопоэтические трансформации и эстетические концепции сюжета в различных литературных интерпретациях.

Ключевые слова: интерпретация, суфизм, лингвопоэтика, эпическое мышление, божественная любовь, совершенный человек, поэтическая структура, восточная литература, семантика, сравнительный анализ.

KIRISH

Sharq mumtoz adabiyotida "Yusuf va Zulayho" syujeti ko'p qatlamli semantik tizimga ega bo'lgan diniy-badiiy fenomen sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu syujetning genezisi Qur'oni karimdagi "Yusuf" surasiga asoslangan bo'lsa-da, keyinchalik u Sharq poetikasida tasavvufiy-estetik tafakkur bilan boyitilib, universal badiiy model darajasiga ko'tarilgan.

"Yusuf va Zulayho" mavzusi Sharq xalqlari adabiyotida faqat ishqiy voqea sifatida emas, balki inson ruhiyatining murakkab evolyutsiyasi, ma'naviy poklanish va ilohiy haqiqat sari intilish

jarayonining poetik ifodasi sifatida talqin qilinadi. Shu jihatdan mazkur syujet Sharq adabiyotining antropotsentrik va irfoniy konsepsiyalarini o'zida mujassam etgan murakkab poetik struktura hisoblanadi.

SYUJETNING MIFOPOETIK VA DINIY ASOSLARI

“Yusuf va Zulayho” syujeti o'zining arxaik va mifopoetik ildizlariga ega bo'lib, unda diniy, folkloriy hamda tasavvufiy elementlar sintezi kuzatiladi. Qur'oni karimdagi syujet asosiy semantik yadroni tashkil etsa, mumtoz adabiyotda ushbu voqea poetik transformatsiyaga uchrab, yangi badiiy-estetik ma'no kasb etadi.

Syujetning asosiy semantik komponentlari:

- Sinov va ruhiy poklanish motivi
- Ilohiy go'zallik konsepsiyasi
- Ishqning evolyutsion tabiati
- Sabr va matonat falsafasi
- Komil inson paradigmasi

Tasavvufiy talqinda Yusuf obrazi “ilohiy nur”, Zulayho esa “ishq orqali Haqqa yetuvchi ruh” ramzi sifatida talqin qilinadi.

YUSUF OBRAZINING IRFONIIY TALQINI

Yusuf va Zulayho asarlarida Yusuf obrazi ilohiy jamol va ruhiy komillik timsoli sifatida markaziy o'rinni egallaydi. Uning go'zalligi tashqi husn bilan chegaralanmay, ilohiy ma'rifat va axloqiy poklikni ham ifodalaydi.

Yusuf obrazining poetik-semantik xususiyatlari:

- Ilohiy jamol ramzi
- Ruhiiy matonat timsoli
- Komillik modeli
- Axloqiy poklik ifodasi
- Haqiqat va adolat timsoli

Tasavvuf falsafasida Yusufning quduqqa tashlanishi ruhiy sinovlarni, zindon esa qalbning poklanish bosqichini anglatadi.

ZULAYHO OBRAZINING PSIXOESTETIK XUSUSIYATLARI

Zulayho obrazi Sharq mumtoz poetikasida murakkab psixologik va tasavvufiy strukturaga ega bo'lgan ayol obrazidir. Dastlab u nafsoniy ehtiros ta'siridagi oshiq sifatida namoyon bo'lsa, voqealar rivoji davomida ma'naviy kamolot sari yuz tutadi.

Zulayho obrazining transformatsion bosqichlari:

1. Nafsoniy ishq bosqichi
2. Ruhiiy iztirob va ichki kolliziya
3. Tavba va ruhiy poklanish
4. Ilohiy ishq darajasiga ko'tarilish

Bu holat Sharq tasavvuf adabiyotidagi “majoziy ishqdan haqiqiy ishqqa o'tish” konsepsiyasining poetik ifodasidir.

ASARLARNING LINGVOPOETIK STRUKTURASI

“Yusuf va Zulayho” dostonlari murakkab lingvopoetik tizimga ega bo'lib, unda tasavvufiy semantika va poetik san'at vositalari o'zaro integratsiyalashgan.

Asarlarda quyidagi poetik vositalar faol qo'llanadi:

- Ramziy-metaforik tasvirlar
- Parallel sintaktik konstruksiyalar

- Tasavvufiy terminologiya
- Emotsional-ekspressiv poetizmlar
- Allegorik va mifopoetik birliklar

“Quduq”, “zindon”, “nur”, “ko’ngil”, “yo’l” kabi tushunchalar ko’p qatlamli poetik semantikani hosil qiladi.

QIYOSIY-INTERPRETATSION TAHLIL

Abdurahmon Jomiy talqinida syujetning tasavvufiy-falsafiy jihatlari chuqurroq yoritilgan bo’lsa, Durbek asarida dramatism va xalqona poetika kuchliroq seziladi.

Qiyosiy jihatlari:

- Ishq konsepsiyasining talqini
- Poetika va uslub
- Obrazlar psixologiyasi
- Tasavvufiy semantika
- Badiiy-estetik konsepsiyalar

Bu esa bir syujetning turli adabiy muhitlarda turlicha poetik interpretatsiyaga ega ekanligini ko’rsatadi

XULOSA

“Yusuf va Zulayho” syujeti Sharq mumtoz adabiyotining murakkab semantik va tasavvufiy tizimga ega bo’lgan yirik poetik hodisalaridan biridir. Asarlarda inson ruhiyatining evolyutsiyasi, ilohiy ishqning qudrati va komil inson konsepsiyasi chuqur badiiy-falsafiy mazmunda talqin etilgan. Ushbu syujetning lingvopoetik va interpretatsion xususiyatlarini o’rganish Sharq poetikasining estetik tamoyillarini anglashda muhim ilmiy manba bo’lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdurahmon Jomiy. Yusuf va Zulayho.
2. Durbek. Yusuf va Zulayho dostoni.
3. Alisher Navoiy. Xamsa.
4. Komilov N. Tasavvuf. Toshkent: Movarounnahr, 2009.
5. Bertels E.E. Sharq mumtoz adabiyoti tarixi. Moskva, 1965.